

MAAOMAAVALITSUS

EESTI MAAOMAAVALITSUSTE LIIDU HAALEKANDJA

21. novembril 1938. a.

Nr. 11

KUUETEISTKÜMNES AASTAK.

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: A. Loorits

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hinnad:
Aastas Kr. 5.—	Tallinnas, Roosikrantsi nr. 12.	1 lhk. Kr. 40.—, ½ lhk. Kr.
Pooles aastas „ 2.50	Tel. 452-72. Posti j. arve nr. 252.	20.—, ¼ lhk. Kr. 10.—, ⅓ lhk.
1923. aastak. „ —.50	Jooksvad arved: Eesti Pangas nr.	Kr. 5.—.
1924.—1935. a. ä „ 2.50	609, E. Rahvapangas nr. 991 ja	Dokumentide kaotamise kuulu-
	Põllumeeste Keskpangas nr. 728.	tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

SISU:

Vallapiiride kujunemine	Lk. 163
Vallaomavalitsuste varaliste vahetuste la- hendamisest	„ 169
Vaestelastekohtu reformist	„ 172
Küsimusi ja vastuseid	„ 175
Kuulutusi	„ 162

KUULUTATAKSE MAKSVUSETUKS:

1. H a a n j a vallavalitsusest 17. oktoobril 1928. a. nr. 251 all väljaantud hobusepass.
2. K e e n i vallavalitsusest 1920. a. nr. 13 all väljaantud hobusepass.

Omavalitsuse**kantseleimargid**

25-sendilised

on saada

Eesti Maaomavalitsuste Liidu**büroost**

hinnaga 25 senti poogen (100 tükki).

**Eesti Omavalitsuste ja Ühis-
tegeliste Asutiste Kindlus-
tus A.-S.****„OMA“**Seltsi omanikeks-peremeesteks on omavalit-
sused, pangad ja põllumajanduslikud ühi-
sused**Põhi-tagavarakapital ja reservid
ületavad Kr. 1.000.000.—.****Suurem ja edurikkam kodumaa
KINDLUSTUSETTEVÕTE****Seltsi juhatus: Tartus, omas majas Riia t. 35
Telef. 3-44 ja 16-12.****Peaesindused: Tallinnas, Rakveres,
Võrus, Viljandis, Pärnus, Tõrvas, Kures-
saares ja Petseris.*****Kaastöölisele ja tellijatele!***

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on soovitatav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga; eriti soovitatav on masinakiri ridade laiema vahega. Toimetus jätab enesele õiguse käsikirja lühendada ja keeleliselt korrigeerida. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurdelisatud soovil.

Ajakirjas antakse vastusi tellijate küsimustele. Kui keegi tellijaist soovib saada vastuse enne järgmise numbril ilmumist, siis saadetakse sellekohasel soovil vastus posti kaudu kätte, kui selleks on lisatud juurde 10-ne sendiline postmark. Toimetus jätab enesele õiguse avaldada ka kirjateel saadud vastused, kui küsimused põhimõttelised ja üldhuvilised. Küsijate nimesid ei avaldata, kuid küsijatele, kes oma nime ega aadressi ei teata, ei vastata.

Vallapiiride kujunemine.

Aleks. Loorits.

Vabariigi Presidendi 7. okt. 1938. a. otsusega, millega Eesti valdadele määrati uued piirid, on sedakorda lõpule viidud meie valdavalitsuse ümberkorraldamine, mis pävakorral püsis mitte üksnes kogu iseseisvuse vältel, vaid on üles kerkinud ka varemategi aegadel ikka ja jälle uuesti, oodates otstarbekamat lahendamist õieti meie vallakogukonna loomisest saadik, seega 120 a.

Meie vallapiiride kujunemine on varemalt sajandite jooksul tihedas seoses olnud mõisapiirkondade tekkimisega ja väljaarenemisega, sest 19. sajandi alul vallakogukonnad elustusid uuesti üksikute mõisade ulatuses. Kuidas aga aegade jooksul mõisad olid moodustunud, kuidas neid osteti kokku või lahutati, tükeldades pärijate vahel, vahetades ja müües tervelt või osade kaupa, mängides maha kaartidega külade kui ka talude viisi, suurendades talumaade arvel jne., sellest võib Eesti ajalugu kummalisi lugusid jutustada. Igatahes mõisad ei kujundanud minigeid kompaktsed tervikuid, vaid enamuses koosnesid paljudest lahusseisvatest tükkidest.

Iseloomustavaima näite selle kohta võib tuua Saaremaalt. Seal veel 18. sajandi keskel maavaldus oli niivõrd killustatud, et riigivõim sunnitud oli asuma eravalduses seisvate mõisade piiride korraldamisele. Kõlab uskumatult, kuid on tõsiasi, *) et sel ajal koosnesid Saaremaa 75 eramõisat tervelt 20.257 lahusseisvast maatükist, iga mõis seega keskmiselt 270-st killust! Sarnane olukord mitte üksnes ei raskendanud mõisade majandamist, vaid ka riigivõimu ja isegi kohtute tegevust, sest veel 1784. a. poole kõigist Liivimaa õuekohtus lahendada olevatest tülidest moodustasid Saaremaa piiriprotsessid. Juba 1765. a. oli Vene riigivõim alustanud sealsete piiride reguleerimist ja kui aastakümneid kestnud töö kord lõpule jõudis, siis need 75 eramõisat koosnesid ikkagi veel 173 lahusolevast tükist. Kuigi seega oli toimunud ulatuslik piiride parandamine, jäi ometigi püsima küllaltki rohke killunemine, rääkimata maa üldisest jagunemisest üsna väikesteks mõisadeks.

Kuna sarnane nähe esines ülemaaliselt, kuigi mujal vast vähemal määral, siis meie

*) Vt. „Eesti majandusajalugu“, toimetanud Dr. H. Sepp, Dr. O. Liiv ja Dr. J. Vasar, Tartu 1937, lk. 294.

kogukondlikud allüksused — vallad oma algkujus said 1816 ja 1819. a. talurahvasaaduste elluviimisel oma mõisade järele samasugused ebamäärased ja nii pindalalt kui ka rahvaarvult väga ebatasased piirid ning ei ole neist vabanenud tänapäevani, kuigi sellekohaseid taotlusi on olnud.

Esimese ulatuslikuma reformi tahtis teostada juba 1866. a. Vallakogukonna seadus, milles kogukonnaliikmete alamääraks nähti ette 200 hinge. Sarnase normeerimise tõttu juba sel ajal teostati hulk vähemate kogukondade liitmisi sunniviisil ja esines ka juhtumeid, kus omavahelisel kokkuleppel tuli liitmisele neidki kogukondi, mis olid suuremad minimaalsest hingede arvust.

Kuid selleaegsetest liitmistest hoolimata jäi Eestisse ikkagi väga palju kogukondi, arvult umbes 1000 ümber ja enamuses õige väikesed. Asjaajamine neis toimus üsna omapäraselt, kuna sageli vallakirjutaja pidas ametit mitmes vallas, teinekord koguni terve kihelkonna valdades, viibides igas vallamajas vaid ühe päeva nädalas.

Et sarnased nähted selgi ajal ei taganud nõutud vähestki korrapärasust asjaajamises, siis ei saanud olukorral püsi olla. Niiviisi aeti läbi kuni administratiiv- ja kohtuasutiste ümberkorraldamiseni Baltimail, kus rüütelkondade omavalitsuslikud kohtud ja politsei asendati Vene riiklikkude kohtutega ja politseiga ning talurahva-asutiste järelevalvet teostavad kihelkonnakohtud siseministrilt nimetatavate riiklike ametnikega — talurahvaasjade komissaridega, kes asusid tööle 1. jaanuariks 1890.

Talurahvaasjade komissarid pidasid otstarbetuks olukorda, kus ühte kirjutajat ja mõnikord ka ühte vallamaja kasutasid mitmed kogukonnad, kes ajasid oma asju lahus — igal eraldi organid ja raamatud ning kirjatoometus, mida korraldas ometi sama kirjutaja. Paljude väikeste kogukondade järelevalve ja kirjavahetus nendega osutus komissaridele tülikaks, pealegi kus asjaajamine vene keele peale üleviimisel umbkeelsetel vene komissaridel palju tegemist oli vene keelt sageli vähesel määral oskavate kirjutajate mõistmisega, rääkimata vallavanematelt. Talurahvaasjade komissaride esimehiks ulatuslikumaks ülesandeks kujunes nüüd 1866. a. Vallakogukonna valitsemise seaduse alusel ümberkorraldatud vallakogukon-

dade ühendamine, et ühestküljest hõlbus-tada järelevalvet ja parandada asjaajamist, teisest küljest aga muuta neid majandusli-ku tugevamaks.

Seekordne vallapiiride reform, mis teo-stus 19. sajandi viimasel aastakümnel, pea-miselt 1890—1892, ei viidud aga läbi kau-geltki ühtlaste mõõdupuude alusel, vaid ole-nevalt iga võõrsilt tulnud talurahvaasjade komissari tahtejõust, isiklikust arusaamisest ja oskusest kujunes paratamatult suuresti erinevaks õieti iga komissari jaoskonna pii-res. Nii hingede arvult kui ka pindalalt ei saavutatud mingit kooskõla mitte üksnes ülemaaliselt, vaid koguni ka mitte üksikutes komissari jaoskondadeski. Üldiselt siiski Põhja-Eestis (end. Eestimaa kubermangus) ülesanne lahenes enam-vähem ühtlasemalt kui Lõuna-Eestis (end. Liivi kubermangu põhjapoolses osas), kus valitsema jäi täielik segadus, muidugi osalt ka sellepärast, et enamarenenud rahvastik oskas vastu seista võõraste ametnike püüetele, tahtes säilitada vallaomavalitsust kõige kättesaadavamas lähikonnas. Ometigi kavakindlamalt kui kus-kil mujal viidi reform läbi siiski ühes Lõuna-Eesti maakonnas, nimelt Saaremaal, kus 1871. a. olnud 135 valla asemel 1899. a. leidus neid veel vaid 19, kusjuures nii pind-alalt kui ka elanike arvult nad olid kaunis ühesuurused ja on sellistena püsima jäänud senini ning saavad ka nüüd sama läbi viidud reformis võrdlemisi väga väheste muuda-tuste osaliseks. Kahtlemata on see tingitud osalt küll Saaremaa erinevatest looduslikest tingimustest, sest seal puuduvad suured jõed, sood, metsad ja kõik muud piiride korralda-misel segavalt mõjuvad looduslikud takistu-sed, kuid kindlasti sealne talurahvaasjade komissar, — väheharitud venelane Kasatski, kes hiljem osutus isegi kelmiks ja altkäe-maksu väljapressijaks, — oli oma ülesande teostamisel taibukam, järjekindlam ja sihi-teadlikum, kui kõik teised ta kolleegid, võib olla küll osalt sellepärast, et ta taotles isik-likku kasu valdade liitmisel, tellides suure vahekasuga raamatuid ja mööbleid valda-dele ning kostitades isegi kubermanni maalt kokku käsitatud või ja muude ainetega. Teistes Lõuna-Eesti maakondades ei tundu kuski mingit süsteemi ega mõõdupuud ja ko-guni samas maakonnas loodi üks vald alla 20 km² pindalaga, teine aga üle 300 km², kusjuures hingede arvuski oli umbes sama suhe. Kui Põhja-Eestis püüti vallad kujun-dada võimalikult ühes tükis, siis Lõuna-Ees-tis pole sellelegi rõhku pandud ja nii nägime siin seniajani valdu, mis koosnesid viiest-

kuuest ja rohkemgi lahusesisvast osast, mis olid laialipillatud kümnete kilomeetrite taha nii pihustatult, et võhikul raske oli arvata, milline neist valla keskuse moodustab ja mil-liseid n. ö. ääremaadeks pidada. Sarnases olustikus polnud ime, kui elanikud oma val-lamajja pääsemiseks pidid üle 20 km maha sõitma läbi hulga teiste valdade maa-alade ja sealjuures möödusid mitmest võõrast val-lamajast! Viljandimaal, näiteks, Viljandi valla Surva küla läbis, ainukest käidavat teed minnes, 4 valda ja pool Viljandi linna ning möödus ühest vallamajast läve eest ja teisest $\frac{1}{2}$ km kauguselt, enne kui oma valla-majja jõudis . . .

Kõigest süsteemipuudusest hoolimata 1890. a. alanud vallapiiride reform liitis ometigi suure hulga valdu. Missuguses ula-tuses see toimus, järeldugu andmetest Lõu-na-Eesti kohta, kus valdu oli:

	1871. a.	1899. a.
Pärnumaal	73	43
Saaremaal	135	19
Tartumaal	172	73
Viljandimaal	79	54
Võrumaal	90	45
Kokku	549	234

Kahjuks Põhja-Eesti osas täpsed andmed 1871. a. kohta puuduvad, kuid üldiselt siin efekt pidi olema veelgi suurem, sest Põhja-Eestis toimus pisivaldade liitmisi vast roh-kemgi ja sünsed vallad kujundati keskmiselt suuremad, kui Lõuna-Eestis. Igatahes — kui enne 1890-n date aastate refor-mi eesti maaalal kokku oli um-bes 1000 valla ümber, siis pä-rast seda — mõõdunud sajan-di lõpuks jäi alles kokku 387 valda, sellest end. Eesti kubermangus 153 ja end. Liivi kubermangu põhjaosas 234.

Veidi vähenes valdade arv Eesti iseseis-vuse alguseks, kuna vahepeal oli veelgi toi-munud valdade liitmisi siin-seal. Iseseisvuse algpäevil aga hakkas valdade arv jälle tõus-ma. Tingitud oli see osalt sellest, et Petseri-maa väga suuri Vene semstvo-laadilisi valdu tuli vähendada, kohandades neid Eesti olus-tikku. Kuid teisest küljest ilmnis siis ka tu-gev tendents varem kokkuliidetud valdade küljest uuesti lahku lüüa ja jälle iseseisvaid valdu asutada. Sel teel juba esimesel aastal iseseisvuse päevil, 1919, loodi juure 9 val-da. Oli küll ka mõningaid valdade liitumi-sigi ja tehti katseid koguni forsseeridagi ühi-nemisi, kuid kõigel sellel oli vähe edu koha-pealsete mõjude vastuseismisel. Nii, näiteks,

Viljandimaal juba 1924—25. a. püüti maa-avalitsuse algatusel mõnda pisivalda liita naabritega, kuid isegi maakonnanõukogu ei osutanud arusaamist selle vajadusest, rääkimata siis vallavolikogudest. Alles 10 aastat hiljem, pärast 12. märtsi 1934. a. sündmisi said mõned liitumised Viljandimaal võimalikuks. Kui raskelt üldiseltki toimus pisivaldade ühendamine, näitab seegi, et kogu iseseisvuse vältel on meil valdade liitmisi olnud vaid 11 juhul, uusi valdu on aga selle vastu juure loodud 25. Kuigi selle kõrval on elanike vabal algatusel väga suurel arvul, tervelt 208 korda, muudetud üksikute valdade piirid omavahel, ei ole ometigi kõik see suutnud parandada valdade territoriaalse jagunemise üldpilti, vaid nad jäid üldiselt siiski ümber korraldamata ja kõik toimunud muudatused ei aidanud luua mingit ühtlasemat taset valdade suuruse suhtes ega annud neile ka terviklikumat kujugi.

Nii meie pisimas vallas oli elanikke 260 (Tartumaal), suurimas aga 8860 (Petserimaal), pindalalt väikseim vald oli vaid 18 km² (Tartumaal) suurim aga 320 km² (Läänemaal). Pindalalise keskmise poolest oli esikohal Virumaa — 177 km², viimane Valgamaa — 79 km². Valdade keskmine rahvastikuline suurus üksikutes maakondades oli samuti väga erinev, kõige suurem Petserimaal — 5490 ja kõige vähem Valgamaal — 1360.

Elanike tegeliku arvu järgi aga oli valdu:

alla 500 elanikuga	2,5%
501—1000	13,6%
1001—1500	19,8%
1501—2000	19%
2001—3000	25,8% ja
üle 3000	7,1%.

Seega alla 1500 elanikuga valdadeks osutus 36,7% kogu valdade arvust ja neis oli kokku 125.000 elanikku ehk 17,5% elanike koguarvust. Ainult Petseri- ja Virumaa ei olnud üldse valdu alla 200 elanikuga, samuti ka Saaremaal, kui jätta arvesse võtmata kesk merd erandolukorras seisvat Ruhnu saarevalda 282 elanikuga. Eriti palju väikevaldasid oli Valga-, Viljandi- ja Võrumaal, kus igalpool oli üle 50% valdadest alla 1500 elanikuga.

Samases olustikus jäi Eestisse enne äsjast vallapiiride reformi kokku 365 valda, neist tervelt 45 niisuguseid, mis asuvad mitmes tükis (kokku ligi 110 eraldi tükki).

On loomulik, et üksi sellepärast vajas olukord parandamist. Kui aga kaasa arvata kõiki muid asjaolusid*), mis aastakümnete jooksul olustikku väga palju on muutnud, siis on kõigiti arusaadav, miks vallapiiride reform meil osutus hädavajalikuks ja möödapääsmatuks.

See reform tõusis päevakorrale õieti juba 1920. a. Asutava Kogu päevil, kus omavalitsuskomisjonis algatati vallaseaduse muutmist ja muuseas soovitati valla keskmiseks suuruseks võtta 2000 elanikku. Järgmise sammuna 1922. a. esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule uue vallaseaduse projekti, milles valla minimaalseks suuruseks oli arvestatud 2500 elanikku. See algatus jäigi seisma Riigikogu seinte vahele. Samuti ei pääsenud edasi Kohtu-Siseministeeriumi poolt 1930. a. koostatud projekt, kus normaalse valla suurusena oli ettenähtud vähemalt 2000 elanikku. Hiljemgi on asja mitmekülgelt kaalutud nii valitsusasutistes, kui ka Maaomavalitsuste Liidus ja isegi Omavalitsustegelaste kongressil (1933), kuid ikka põrgati mitmesuguste takistavate asjaolude vastu.

Uuesti võeti küsimus käsile 1935. a. mais, mil valdade territoriaalse ümberkorraldamise kava koostamisele asusid eriteadlased Siseministeeriumi ülesandel. Kava valmis 1. nov. 1935 ja pärast kaalumisi maaavalitsustes ning nõupidamisi Siseministeeriumis oli 1935. a. detsembris informatsiooni korras läbivaatamisel ka Vabariigi Valitsuses, kes selle kiitis heaks. Siis jäi kava ajutiselt seisma, kuid ministeerium jätkas selle viimistlemist**).

Pärast Riigivanema poolt 7. apr. 1937 dekreedina antud Vallaseaduse valmimist kerkis vallapiiride reform täies ulatuses jälle päevakorrale ja nüüd, uuendatud riigikorra elluviimisel, on saanud teoks lühikese ajaga. Alles 8. aprillil 1938 anti Riigihoidja poolt dekreet vallapiiride ühekordseks korraldamiseks ja juba 6 kuud hiljem, nimelt 7. okt. 1938 võis Vabariigi President alla kirjutada vallapiiride muutmise otsusele, millega valdadele määratakse uued piirid arvates 1. aprillist 1939.

Senise 365 valla asemele jääb nüüd Eestisse 248 valda. Muudatus haarab peagu kõiki seniseid valdu, kuna piiride poolest muutmatus jääb vaid 20 valda, kuid nendeigi hulgas on 11 valda saanud uued eestipära-

*) Vt. „Vallapiiride reformist“ — Maaomaval. nr. 10 — 1938, lhk. 178.

**) Vt. ajakiri „ERK“ nr. 4 — 1938, lhk. 180 — „Vallaomavalitsuste reform“.

sed nimed, nagu need on antud kõikidele valdadele.

Vabariigi Presidendi otsus on suur 65 lehekülge. Selles on tähestiku järjekorras maakondade viisi loetletud kõik vallad, kusjuures on üksikasjalikult märgitud, missugustest maaaladest uued vallad moodustuvad. Kõikidele valdadele kinnitatakse Presidenti kaartid. Otsuse allakirjutamine ühes kaartide kinnitamisega võttas ligi 2 tundi.

Uute piiride määramisel on kõige vähem muudatusi toimunud Petserimaal, kus kõik 11 valda jäid alles ja 9 pealegi muutmata kujul püsima, neist 3 aga saavad uued nimed (Kulje — Kalda, Irboska — Linnuse ja Satserinna — Saatse). Ülejäänud kahe valla vahel toimub piirimuudatus 4 küla piires, viies neid senisest Rootova — uuest Roodva — vallast üle Lõuna (seni Laura) valda. Seega piirimuudatuste asemel siin reform on toonud peamiselt nimede muutmisi, kuna 11 vallast tervelt 5 on saanud uued nimed. Väike piirimuudatus on kõigiti arusaadav, kui teame, et Petserimaa vallad loodi uuesti alles 1922. a.

Võrdlemisi väheste muudatustega tullakse toime ka Saaremaal, kus senise 18 valla asemele luuakse 16 uut, neist 3 (Kärla, Pihla ja Ruhnu vallad) vanades piirides. Uutest valdadest üks (Salme vald) kujuneb 5 valla osadest, üks (Kuressaare v.) 3 valla osadest, kuna kõik teised piirduvad vaid väheste muudatustega 2 valla ulatuses. Ka nimede poolest ei tule suuri muudatusi, ainult Kaarma, Kuressaare ja Põide puudusid seni valdades nimenadena, kuid olid olemas kihelkondadena. Muhu-Saare jääb aga vaid Muhuks.

Igalpool mujal on pilt hoopis kirjum. Muutmata jäävad alles peamiselt väikesed üksik-saarte vallad ja mõned teised looduslikult eraldatud nn. metsavallad. Muidu aga kuulub terve maa õieti uuele planeerimisele valdadeks.

Vähem teistest on muudatusi Viru- ja Järvamaal, kus enamus uusi valdu sünnib senise 2—3 valla maadest. Siiski Järvamaal on juhuseid, kus uued vallad tekkivad kuni kuue senise valla osadest, nimelt Lehtse ja Paide; kaks valda (Koigi ja Vajangu) moodustavad 5 senise valla ja üks vald (Käru) 4 senise valla osadest. Nime poolest on uued Kareda ja Paide, teised saavad nimed mõnelt seniselt vallalt. Kokku jääb Järvamaale senise 20 asemele 13 valda, senistes piires mitte ühtegi.

Virumaal kaob 7 valda ja allesjää-

vaist 33-st saavad uued nimed 8 (Alutaguse, Assamalla, Kunda — enne Kunda-Malla —, Lüganuse, Mahu, Piiri, Raja ja Tärivere), kuna senised piirid hoiavad täielikult 4 valda (Narva, Piiri — end. Kose, Raja — end. Skarjatina ja Tudulinna). Ühel juhul uus vald moodustatakse viie senise valla osadest (Rakvere), neljal juhul nelja senise valla osadest (Erra, Haljala, Paasvere ja Roela), muidu aga piirimuudatus haarab vaid 2—3 valda ja ühel juhul toimub vaid ühe küla ulatuses, viies selle Vasknarva vallast Illuka valda.

Kõigerohkem aga tabab muudatus Viljandimaad. Siin senistest 34 vallast kaob 14, kuid et siia Pärnumaalt lisatakse üks senini 3 vallast koosnev uus vald, siis ta nüüd saab 21 valda, neist päris uute nimega 2 (Raudna ja Rimmu), kuna Suure-Kõpu muutub ühes tunduva vähenemisega Kõpuks. Kuid samuti, nagu Viljandimaa sai juure Pärnumaalt terveid valdu ja veel mitme valla osi (Vana-Karistest, Pornusest ja Uue-Karistest), nii annab ta ka ära ühe senise valla tervelt (Riidaja) ja teiste osi (Kärstna, Suislepa) Valgamaale, peale selle veel Järva- ja Tartumaalegi. On aga eriti iseloomustav, et siin enamus uusi valdu moodustub väga paljude seniste valdade osadest, ühel juhul koguni 10 valla osadest (uus Võisiku vald) ühel juhul 8 valla osadest (uus Viljandi vald), 2 juhul 6 valla (Põltsamaa ja Tänasilma), 3 juhul 4 valla (Raudna, Rimmu ja Vastemõisa) osadest jne., kuna muutmata ei jää ühegi valla piirid ja 2 valla osadest moodustub vaid 5 valda. Tähelepanev on seegi, et siin muudetakse ka sellegi valla piire, mis alles paari aasta eest loodi mitme valla liitmisel teel (Paistu). Samuti luuakse siin täiesti uue keskusega uus vald, mis 5 senise valla osadest moodustudes haarab enesesse rahvastikku kolme kihelkonna piires, kes isegi keelemurdelt erinevad, rääkides osalt kirjakeelele lähedast murrakut, osalt sellest üsna kaugelseisvat nn. mulgi murrakut (Raudna).

Nagu Viljandimaal, nii tema naabril Valgamaal, mis loodi alles 1921. aastal Viljandi-, Tartu- ja Võrumaa osadest, ei jää ühtegi valda muutmata püsima. Valgamaa, saades senise 19 asemel vaid 10 uut valda, jääb pisemaks maakonnaks Eestis. Ka siin uued vallad koosnevad väga paljudest, kuni 8 senise valla osadest (Põdrala). Üks vald moodustub 6 (Helme), kaks 5 (Kaagjärve ja Tõlliste), teised 2—3 senise valla osadest. Uute nimenadena esinevad Põdrala ja Vao-küla.

Ülejäänud maakondadest veel L ä ä n e - m a a l üks uus vald kujundatakse 8 senise valla osadest (Kullamaa), kuid seal teisest küljest ühe valla piirimuudatus seisab vaid ühe talu küsimuses (Käina) ja enamuse uusi valdu moodustub kuni 4 valla osadest, kuna üks uus vald tekib kuue (Piirsalu) ja üks jälle viie (Varbla) senise valla osadest. Puhalt vanades piirides jääb püsima vaid Vormsi vald. Endise 33 valla asemel on selles maakonnas edaspidi 21 valda, neist uute nimedega 6 (Karuse, Kullamaa, Noarootsi, Ridala, Riguldi — enne Rikholdi — ja Varbola).

Eesti suurima maakonnana püsib T a r t u - m a a, kus senise 64 valla asemele jääb neid 43, millest tervelt 14 saavad uued nimed (Elva, Kiidjärve, Kursi, Kuuste — enne Vana-Kuuste, Meeksi, Nõo, Otepää — enne Vana-Otepää, Puhja, Sadala, Tartu, Veski, Voore, Võnnu, Äksi), kuna vanad piirid säilitavad 3 valda (Torma, Lohusuu ja Kursi — end. Puurmani). Suurima muudatuse toob siin kaasa uue Elva valla loomine, haarates seitsme senise valla osi; edasi Kavastu hõlmab peale 4 valla põhiosade veel mitme valla lahus heinamaatükke; viie senise valla osadest moodustub 5 valda (Kiidjärve, Otepää, Tartu, Vaimastvere, Veski); ülejäänud vallad lepidavad 2—4 seniste valdade osadega.

V ö r u m a a l samuti on uue valla moodustamisel rohkemalt 7 valla osi tarvitatud, nimelt ühel juhul (Kanepi), kuid päris muutmata ei jää ühegi valla piirid ja senise 41 asemel allesjäävast 26-st saavad uued nimed ligi $\frac{1}{3}$ valdu, nimelt 8 (Antsla — senine Vana- ja Vastse-Antsla —, Kanepi, Laheda, Leevi, Lepistu, Põlva, Ruusmäe, Varstu). Enamuses moodustuvad uued vallad 3—4 senise valla osadest, kuna 3 uut valda (Leevi, Lepistu ja Rõuge) hõlmavad 5 senise valla osi ja vaid ühel juhul (Vastseliina) moodustub uus vald senise valla suuremast osast.

P ä r n u m a a l, kus peale loovutamiste Viljandimaale säilub senise 41 asemel 22 valda, toimub suurem hulk piiride muudatusi, tervelt 10 juhul, senise 4 valla piires. Üle selle tõustakse vaid kolmel juhul, nii Are moodustab kuue ja Abja ning Sauga 5 senise valla osadest. Täiesti muutmata ei jää küll ühtegi valda, kuid kolm moodustavad peaaegu senistes piires (Kihnu, Laiksaare, Orajõe). Uued nimed saavad 6 uut valda (Paikuse, Rajangu, Saarde, Soontaga, Tali — senine Tali — ja Tihemetsa).

Lõpuks H a r j u m a a l ei moodustu uued vallad küll väga rohketest seniste valdade osadest (vaid kahel juhul viiest osast — Nissi ja Tõdva), kuid siin oli palju raskusi vähestegi liitmiste teostamisega ja nimede andmisega, kuna senistest piires kui ka nimedest ei tahetud kuidagi loobuda. Siiski senised piirid suutsid säilitada vaid 3 pisikest saartevalda (Naissaare, Pakri, Prangli) ja endise 44 asemel allesjäänud 32 vallast saavad uued nimed 8 (Iru, Jõelähtme — end. Jõeletme —, Kuusalu, Kõue, Nissi, Padise, Prangli — end. Pranglisaarte —, Tõdva).

Ühenduses uute valdade loomisega on muudetud ka hulk maakondade piires, enamuses vähemal määral, kohati aga üsna silmapaistvalt, eriti Viljandi-, Pärnu- ja Valgamaa suhtes. Need maakonnapiiride muutmised ei ole üldiselt küll suuresti muutnud riigi senist territoriaalset jagunemist maakondadesse, kuid reformi mõju on siingi tunduv valdade arvu hoopis ühtlasema jagunemisega maakondade vahel. Seda näitab kujukalt järgnev tabel:

Maakonnad	Valdade arv		
	1. IV 1939	1938	1899
Harju . . .	32	44	42
Järva . . .	13	20	26
Lääne . . .	21	33	42
Petseri . . .	11	11	—*)
Pärnu . . .	22	41	43
Saare . . .	16	18	19
Tartu . . .	43	64	73**)
Valga . . .	10	19	—**)
Viljandi . .	21	34	54**)
Viru	33	40	43
Võru	26	41	45**)

Kui reformi teostamisel võeti põhimõtteks *), et vald peab olema elujõuline ja suutma täita kõiki temale pandud ülesandeid, siis mitmesugustel kaalutlustel leiti, et kõik vallad peaksid olema vähemalt 2000 elanikuga, kui geograafilised tingimused seda lubavad. See on sama elanike arv, mille juure on jäänud kõik senised vallapiiride ümberkorraldamise kavad ja eelnõud.

Peagu täiel määral ongi teostatud reform sellest valla suurusest kinni pidanud. Alla 2000 elanikuga valdu jääb Eestisse nüüd vaid 19, neistki on 13

*) Eesti külge liitmisel 1920. a. oli 4 valda.

***) Valga maakond moodustati Tartu-, Viljandi- ja Võrumaa osadest iseseisvuse ajal 1921. a. täiesti uuenuna, kuna veneaegne Valgamaa jäi Läti piiresse pea tervelt.

*) Vt. lähemalt: „Vallapiiride reformist“, Maamavalitsus nr. 10 — 1938, lhk. 148.

alamääradele õige lähedal, omades 1500—2000 elanikku, kahes vallas on 1000—1500 el. ja neljas vallas alla 500 el. Need väikevallad on tingitud erilistest geograafilistest tingimustest: 5 neist asub saartel ja ka teisi ei olnud võimalik suuremateks kujundada või naabritega liita tükkaavalgi mitte, kuna nad siis jäänuksid liiga kaugele keskkohadest. Kõige rohkem, nimelt 117 valda jääb 2000—3000 elanikuga ja 74 valda 3001—4000 elanikuga. Seega valdav enamus, terve 191 valda nende üldarvust (248) oleks 2000—3000 elanikuga. Valdu 4001—5000 elanikuga on 26, edasi 5001—7000 elanikuga 9 valda ja 7001—9000 elanikuga 3 valda.

Ka pindala suuruse ja maksustamise üksuste arvu poolest on uued vallad senistest tunduvalt ühtlasemad. Kõik vallad on loodud ühes tükis ja teoreetiliselt on kaalutletud, et kui kõik vallad oleksid sõõrikujulised (või kuusnurgad), siis vallamaja seal keskel asuks äärest 7—8 klm kaugusel. Tegelikult see kaugus küll ületab teoreetilise normi, kuid kuna uute keskuste valimisel on arvestatud mitmete mõjuvate teguritega*), siis vallamajad üldiselt peaks muutama kättesaadavamaks, kui senini.

Nagu arvestab „Seletuskiri 1938. a. vallapiiride reformi põhjenduseks“*), valdade territoriaalne ümberkorraldamine annaks rahvamajanduslikku säästu ca 300.000 kr. aastas. Sellest vallavalitsuste personali ja kantsleikulude alal oleks kokkuhoidu ca 235.000 kr., ehk 5,4% valdade 1936/37. a. korralistest kuludest. Vallavanemate arv väheneks 117 võrra ja nende töötasud ca 23.000 kr., vallavanema abide arv väheneks 352 võrra, nende töötasud 36.000 kr. Vallasekretäre peaks ka vähenema 117, kuid et Ruhnü vallale, kus seni sekretär puudus, on tulevikus arvestatud sekretär, siis jääks vähem 116 vallasekretäri ca 125.000 kr. palgaga. Sellevastu vallasekretäri abide arv suureneks 65 võrra ja töötasu ca 103.000 kr. Kantsleiametnike arv väheneks 33 võrra, kuid et uutes valdades nende palgad tõenäoliselt tõusevad, siis siin säästuga ei arvestata. Küll aga valla maksunõudjate arvu loodetakse vähendada 44 võrra, samuti töötasu ca 10.000 kr. võrra. Valla

*) Vt. lähemalt: „Vallapiiride reformist“, Maaomavalitsus nr. 10 — 1938, lhk. 148.

*) Siseministerium. Tallinn, 1938. — Selle andmeid on üldiselt kasutatud käesoleva kirjutise koostamisel, samuti ka Riikliku Propagandatähtsuse informatsiooni.

käskjalgade arv peaks vähenema külavannemate instituudi suurema rakendamise ja ka piiride ümberkorraldamise tõttu 125 inimese võrra, palgad aga ca 40.000 kr. võrra. Kokku oleks arvatav täis- ja osalise tööjõuga isikute arvu vähenemine valdade reformi tagajärjel 724 ja nende palkade arve ca 131.000 kr. eelarveaastas.

Ühenduses reformiga tuleb valdadel kanda esialgu suuremaid ühekordseid kulusid peamiselt uute vallamajade ehitamisega uutesse keskustesse ja vananenute asemele. Kuna aga meil vallamajad üldiselt on üsna vanad ja ei vasta kaugeltki nõuetele*), siis nad niikuinii tulnuksid ümberehitamisele igal juhul. Sellepärast reformi tagajärjel vähenevad valdade arvu tõttu uute vallamajade ehitamiseks arvatavaks kapitali vaja minevat koguni vähemgi, kui püüdes seniste pisivaldade juures, kelledele pealegi ajakohaste vallamajade ehitamine käis ilmselt üle jõu.

Peale selle valdade territoriaalne ümberkorraldamine toob endaga kaasa rea muudatusi koolivõrgus: ühendamisele kuuluks tulevikus ümmarguselt 50 kooliringkonda, mis tähendab, et senise kavatsatud kahe väikese koolimaja asemel võib ehitada ühe suurema ja paremini majandatava koolimaja.

Teisest küljest reformi tagajärjel jääb tühjaks 121 senist vallamaja, suur enamus ehitatud möödunud sajandil, väärt kokku 735.000 kr. Neist saavad tulevikus koolid omale 44 (internaatideks, õpetajate elumajadeks, kui ka osalt klassiruumideks), rahvamajadeks muudetakse 9, kaitseliidule, tulitorjele või politseile antakse 4, postiagentuuride jaoks jääb 4, vanadekodudele saab 26 ja ülejäänud 34 kavatsetakse müüa, võib olla osalt kasutatakse ka turistidekodudena.

Hügelreformi on valmistatud ette muidugi aastaid, kuid reaalsemalt saadi asja juure asuda siiski alles pärast 8. apr. 1938. a. vallapiiride ühekordse korraldamise dekreeidi avaldamist. Sellest peale on käinud sel alal palavikuline töö. Siseministeriumiga eesotsas on kava arutanud ja kaalunud kõik vallad ja maavalitsused, kaasa on töötanud väga paljud asutused, nagu riigi statistika keskbüroo, katastriamet, konjunktuurinstituut, majandusministerium, akadeemiline ajaloo selts jne. Valdade nimede küsimust arutasid eriteadlased ja nende suhtes võtsid seisukoha akadeemiline emakeele selts ja kohanimede nõukogu. Kava tehnilise koostamise juures on käesoleval aastal kevadest

*) Vt. lähemalt „Maaomavalitsus“ nr. 7 — 1938, lhk. 102 — „Vallamajadest“.

saadik kuni otsuse kinnitamiseni ametis olnud kuni 12 inimest, kava kohta seisukoha võtmisest on osa võtnud 33 maavalitsuse liiget, 6074 vallavolinikku ja 1300 vallavaneamat ning abi. Siseminister on käesoleval aastal vallapiiride asjus vastu võtnud 57 kohaliku delegatsiooni 168 isikuga, Omavalitsuste Talituses on neid delegatsioone käinud umbes 80, kokku 250 isikuga. Kirju vallapiiride korraldamise asjus on Siseministarium saanud tänavu 322.

Üldiselt on kava leidnud head vastuvõttu ja valdadest on eeltööde puhul kavasse suhtunud jaatavalt 74,8%, kuna 9,2% nõustusid sellega tingimusi ja vaid 16% oli vastu, aga ka viimastest paljude esindajatega jõuti

kava viimistlemisel kokkuleppele ja rahuldati nende soove.

Vallapiiride reform on seega õieti ühise töö ja kokkuleppe vili, millega viiakse lõpule iseseisva Eesti vallaomavalitsuse ehitus kooskõlas uue põhiseaduse süsteemiga ja maa arenguga.

See reform on nii põhjalik ja nii laiapiirideline, et hr. Siseminister jutuaajamisel ajakirjanikega täie õigusega on võrdlenud tema ulatust mõisade jaotamisega maareformi teostamisel, kuna ta valdade viisi muudab terve Eesti territoriaalse jaotuse pilti, samuti nagu maareform muutis üksikute mõisade viisi kogu maa asustamise pilti.

Vallaomavalitsuste varaliste vahetõrgete lahendamiseks.

E. Aamisepp.

Valdade territoriaalse reformi elluviimisel esineb kaugeleulatlikuma ülesandena vallaomavalitsuste varaliste vahetõrgete lahendamine, mis Vallaseaduse § 4 alusel toimub Siseministri otsusega maavalitsuste ettepanekul, vastavate vallavolikogude arvamusi ära kuulates. Kuna varaliste vahetõrgete korraldamine arusaadavalt tähtsalt mõjustab vallaomavalitsuste edaspidist tegutsemist ja ülesannete täitmist tulevikus, siis selle ülesande lahendamine nõuab põhjalikku kaalumist ning võimalikult kõigi kohalike olude, vajaduste ja huvide arvestamist. Kaaluvam osa selles töös langeb maavalitsustele, kelle ülesandeks on vastavate ettepanekute koostamine ja kes selle juures astuvad kontakti ka vastavate vallavolikogudega. Vajalikkude eeltööde alustamine ongi neil päevil Siseministri poolt tehtud maavalitsustele ülesandeks. Ühes sellega on maavalitsustele antud juhistena ka Siseministariumis väljatõttatud vallaomavalitsuste varaliste vahetõrgete lahendamise üldpõhimõtted. Antud üldpõhimõtted lähtuvad üldiselt seisukohast, et vägagi erinevate kohalike olude ja vajaduste tõttu ei osutu võimalikuks üle riigiliselt ühtlaste põhimõtete rakendamine ja sellepärast tuleb kohapealsetele asutistele jätta võimalikult avarad võimalused igal üksikjuhul kohalike vajadustega ja huvidega arvestamiseks. Mingi paendumatuna antud üldvormel ei viiks siin otstarbekohaste tulemusteni, kuid otstarbekohasusele just peabki selle ülesande lahendamisel osutama peamist

tähelepanu. Ka oleks võimatu kõiki üksikjuhte üldiste juhistega juba ette ära määrata. Neil kaalutlustel ongi piiratud ainult üldiste põhimõtete ülesseadmisega, jättes selle juures nende tegelikul rakendamisel kohapealsetele asutistele võimalused üksikjuhtudel kohaliku oludega ja huvidega arvestamiseks.

Vallaomavalitsuste varaliste vahetõrgete lahendamisel kerkib tähtsana ja ühtlasi ka raskema probleemina esile senise valla vade väärtuse jagamine asjaosaliste uute valdade vahel senise valla tükeldamise puhul.

Jagamise n. ö. matemaatiline läbiviimine on iseenesest väga lihtne. Jagamise üldiseks auseks on võetud elanike arv. On kaalumisel olnud ka teisi jagamisealuseid, nagu maade maksuüksuste arv, eraldatava vallaosa maksuvõime, kuid need on tulnud kõrvale jätta oma keerukuse ja ebaotstarbekohasuse tõttu. Kõige lihtsama ja elulähedasema alusena on võetud elanike arv, mis ka varemalt sellistel juhtudel on leidnud rakendamist. Teatud määral on see alus põhjendatav ka sellega, et pikemate aegade jooksul on vallaomavalitsuste kaaluvama tulu moodustanud elanike arvuga otseselt seotud isiku- või kogukonnaks ja seega tähtsat osa etendanud varade soetamisel. Tegelik jagamine teostatakse elanike arvu protsentuaalse suhte alusel. Näiteks: A valla elanike üldarv on 1500, vald tükeldatakse kolme uue valla vahel nii, et B valda läheb 750 el., C valda — 450 el. ja D valda —

300 el. või vastavalt 50%, 30% ja 20% A valla elanike üldarvust; A valla jagamisele kuuluvate varade puhaväärtus on kr. 30.000.— Vastavalt eeltoodud protsendimääradele langeks jagamisele kuuluvast summast B vallale 50% või kr. 15.000, C vallale 30% või kr. 9.000 ning D vallale 20% või kr. 6.000.

Selle juures tuleb siiski märkida, et ka igal erijuhul ei saaks täpne matemaatiline jagamine olla täiesti vastuvõetav, vaid on võimalikud ka olukorrad, kus sellest teatud kõrvalekaldumine paistab olevat põhjendatud. Nii võib näiteks mõnel juhul ühele vallale üle minna temale jagamisel langeva varade väärtuse osa arvel vastavas summas kindla väärtusega varasid, kuna teisel vallal tuleb oma osa arvel vastu võtta nõudmisi, millede realiseerimine temal endal tuleb teostada ja selle juures mõningaid kulusidki kanda. Sellistel juhtudel võiks kaaluda nõudmistete realiseerimisega seoses olevate kohustuste ja kulude arvel vastavale vallale langeva osa teatud protsendi võrra suurendamist.

Raskem on lahendada juba küsimus, millistel juhtudel ja millises nimelt ulatuses jagamine ette võtta. Selle küsimuse lähemaks vaatlemiseks jagame küsimuse kohte ossa: 1) kas varade väärtuse (ka kapitalide ning nõudmistete ja kohustuste) jagamist üldse ette võtta ja 2) millised nimelt varad jagamisele võtta. Esimene küsimus võiks tulla kaalumisele ainult juhul, kui senine vald suuremas ulatuses läheb üle uue valla koosseisu või moodustab ise uue valla ja temast eraldatakse ainult mõni võrdlemisi väike osa. Senises praksises üldiselt ei ole sellistel juhtudel varade jagamist ette võetud. Võtame küsimuse selgitamiseks paar teoreetilist näidet: I. A vallast, mille elanike arv 3000, liidetakse B valla külge maa-ala 150 elanikuga, kuhu kõige lähemal ajal on vaja ehitada uus koolimaja. A vald, mis majanduslikult võrdlemisi paremas olukorras kui B vald, vabaneb seega eraldatavale maa-alale uue koolimaja ehitamisest, kuid B vallale tuleb juurde vägagi tuntav kohustus ja just A vallast ületulnud elanike huvides. II. A vallast eraldataval ja B vallaga liidetaval maa-alal asuvate elanike suhtes ei teki B vallal mingeid otseseid suuremaid kulutusi ja saab juurde ainult teatud arvu maksumaksjaid. Tundub, et esimesel juhul tuleks võtta kaalumisele A valla varade väärtusest teatud protsendi B vallale tasumise ja selle liidetud maa-alale koolimaja ehitamise aluskapitaliks määramise küsimus. Teisel juhul aga ei

näi olevat erilisi põhjusi A valla varade jagamiseks. On kõneldud ka eraldataval maa-alal asuvate elanike arvu suhtes mingi alam-määr ülesseadmisest, mille ületamise puhul ainult tuleks teostada varade jagamist. Sellise alam-määr üldiselt kindlaksmääramist aga ei saaks pooldada, kuna selle suuruses määramiseks ei leidu küllaldaselt põhjendatud aluseid ja see ei oleks kohaldatav ka igal erijuhul, mispärast ikkagi tuleb jätta võimalus küsimuse lahendamiseks kohalike olude seisukohalt.

Palju kaugeleulatuslikum on aga eelpool ülesseatud teise küsimuse lahendamine, s. o. millised nimelt varad võtta jagamisele. Küsimuse analüüsimisel tuleks teha vahet varade kahe liigi vahel, nimelt üldotstarbeliste ja eriotstarbeliste varade vahel. Üldotstarbelisteks varadeks tuleks lugeda sellised varad ja kapitalid, millede otstarbe ja ülesanded ulatuvad kogu vallale, näiteks: vallamaja, vallale kuuluvad talud, millel ei asu eriotstarbelisi asutisi või mis ei kuulu sellistele asutistele, magasiadid, ärilised ettevõtted, tagavarakapital, toitluskapital, eraõiguslikud kindlad nõudmised, mis ei ole saada eriotstarbeliste asutiste ja varade või valla maa-ala üksikute osade arvel. Eriotstarbeliste varade hulka kuuluksid sellised varad, millede ülesanded ja otstarve on otseselt seotud mõne eriotstarbelise asutisega või valla maa-ala osaga, näiteks: vanadekodud, koolimajad, teatud kooli kehvemate õpilaste abistamise kapital, mõne küla heakorra tõstmise kapital. Üldpõhimõtte järgi kuuluksid valla maa-ala tükeldamise puhul jagamisele üldotstarbelised varad, kuna eriotstarbelised varad läheksid üle uutele valdadele väljaspool varade jagamist, s. o. läheksid üle tasuta. Üldjoontes on see seisukoht põhjendatav sellega, et eriotstarbelised varad üldiselt lähevad üle koos nende ülesannete ulatuspiirkonnaga ja neid kasutatakse senistes ülesannetes edasi peamiselt ka senisest vallast ületulnud elanike huvides ja olles vahenditult ühiskondlike üldhuvide teenistuses ei moodusta need varad mingit majanduslikku tuluallikat. Näiteks vald, mis moodustab kaks kooliringkonda, tükeldatakse kahe uue valla vahel nii, et kummagisse valda läheb üle üks kooliringkond ühes koolimajaga; üks asjaosaline uus vald saab selle juures aga veel tükeldatava valla vallamaja. Sellisel juhul võiks küll koolimajad anda üle väljaspool varade jagamist, kuna vallamaja väärtus tuleks jagada mõlema uue valla vahel.

Tegelikkuses ei saa siiski see üldpõhimõte erinevate olude tõttu igal erijuhul täiel mää-

ral tulla rakendamisele. Näiteks: I. A vald tükeldatakse B ja C valdade vahel, kusjuures A vallamaja läheb B valda ja on sobiv uuele B vallale vallamajaks; B valla senine vallamaja on iganud ja ei oma enam mingit nimetamisväärtust. C vallal on nõuetekohane vallamaja ja see sobib ka uuele vallale samaks otstarbeks kasutamiseks. II. A vald on ehitanud valla ühele äärelle uue koolimaja, mille ehitamisel on kulutatud kõik vastavad kapitalid ning kogu valla elanikkond on ehitamisel kaasa aidanud naturaalkoormatiste kandmise näol. Selle juures on vallal järjekorras vaja veel ehitada teisi koolimajasid. Nüüd läheb uus valmishitatu koolimaja üle B valda, kusjuures isegi osa kooliringkonnast jääb A valda ja B vallal avaneb võimalus osa senisest vallast arvata ületulnud kooliringkonda ja vast isegi sellesse ümbrusse varem kavetatud koolimaja ehitamisest loobuda. III. A vallast eraldatakse ja liidetakse B vallaga terve kooliringkond, kuhu kõige lähemal ajal on vaja ehitada uus koolimaja. A valla teistes kooliringkondades on juba uued koolimajad ehitatud, millede ehitamisest on osa võtnud ka B valda üleviidud kooliringkonna elanikud kõrgendatud maksude maksmise ja naturaalkoormatiste kandmise näol. Nüüd tuleb B vallal asuda otsekohe A vallast ületulnud maa-alale koolimaja ehitama ja A vald vabaneb sellest kohustusest.

Esimese toodud näite puhul võiks kaaluda vallamaja väärtuse arvel C vallale tasu maksmise ärajätmist. Teise näite puhul tundub aga otstarbekohasena, et B vald peaks ületulnud koolimaja väärtusest teatava protsendi tagasi maksuma A vallale. Kolmanda näitena toodud juhul tuleks aga kaalumisele võtta A vallas valmishitatu koolimajade väärtusest B valda üleläänud elanike arvel teatava osa B vallale tasumise ja selle summa A vallast üleviidud kooliringkonda koolimaja ehitamise aluskapitaliks määramise küsimus.

Need on muidugi ainult üksikud umbkaudsed näited, kuid nendegi varal võib selgusele jõuda, et üksikjuhtudel on vaja kaaluda üksikute üldotstarbeliste varade jagamisest väljajätmist ja ka mõningate eriotstarbeliste varade jagamisele võtmist ning et ülesseatud üldpõhimõtte ei ole eranditult igal üksikjuhul kohaldatav. Selle juures muidugi tuleb kaaluda ka asjaomaste valdade majanduslikke võimalusi ja hoiduda valdadele ülejõu käivate kohustuste pealepanemisest.

Varade jaotamise küsimuste lahendamisel tuleb võtta arvesse ka varade soetamise viisi, s. o. kas vastav vara on soetatud otseselt valla kulul või on see annetatud tasuta või kingitud. Tasuta teatud otstarbeks antud või kingitud varad ja kapitalid peaksid üle minema uutele valdadele samuti tasuta väljaspool varade jagamist. Üldisele jagamisele võiks tulla vast kingitud sihtkapitalid ja -varad, millede kasutamine määratud otstarbeks muutub võimatuks ja millede üleandmine ainult ühele vallale ei ole põhjendatud. Tasuta saadud ja kingitud varade väärtusest võiks jagamisel arvesse tulla ainult valla poolt otseselt kantud kulutuste arvel suurenenud väärtuse osa. Näiteks riigi poolt vallale tasuta antud maade ja hoonete hindeväärtusest võiks jagamisel arvestada ainult väärtuse seda osa, mille võrra vastava vara väärtus on tõusnud valla poolt teostatud juurdeehituste, kapitaalremontide või muude valla poolt otseselt kantud kulutuste arvel.

Võlgadega koormatud varade jagamisel võib arvesse võtta ainult laenusummast üleulatava väärtuse osa, kuna võlg läheb üle koos vastava varaga.

Erilist tähelepanu tuleb varade jagamisel pöörata ka varade arvestatud väärtusele, kuna kaugeltki kõigis valdades ei ole varade arvestatud väärtus kooskõlas nende tegeliku väärtusega. Jagamisele saaks varasid võtta ja nende arvel vallaomavalitsustele kohustusi peale panna ikkagi vastavalt varade tõelisele väärtusele, millest tingituna tuleb ette võtta varade hindeväärtuse kontroll ja seal, kus see osutub vajalikuks, teostada varade ümberhindamine.

Võrdlemisi lihtne on juba varade tegeliku ülemineku küsimuste lahendamine. Nii lähevad kinnisvarad loomulikult omanduseks sellele uuele vallale, mille administratiivpiire arvatud maa-alal need asuvad. Vallasvarade üleminek toimub üldiselt koos asutisega või hoonega, kus vastav vallasvara asub või mille juurde see kuulub. Erandid on muidugi võimalikud üldotstarbelistes asutistes või hoonetes asuvate vallasvarade suhtes, kui asjaomaste vallaomavalitsuste vajadused seda tingivad. Eriotstarbelistes asutistes või hoonetes asuvad ja nende ülesannetes kasutatavad vallasvarad peaksid aga üle minema eranditult koos vastava asutisega või hoonega. Nii on täiesti arusaadav, et ühes koolimajaga üle lähevad ka kooli kõik vallasvarad.

Saadaolevate summade saamise õiguse üleandmise puhul tuleb arvestada saadaoleva summa iseloomu, s. o. mis eest või mille

arvel saada ja üleandmise küsimus lahendada vastavalt sellele. Siin juures tuleb ära määrata, millisele nimelt vallaomavalitsusele läheb üle vastava summa sissenõudmise ülesanne ja millised vallaomavalitsused saavad osa sissenõutavatest summadest.

Eriotstarbeliste asutiste ja varade või valla maa-ala üksikute osade arvel saadaolevate summade saamise õigus antakse üle koos vastavate asutistega, varadega või maa-ala osadega ning nende sissenõudmist teostab vastav vald. Erikapitalidest antud laenu antakse üle koos vastava kapitaliga. Üldisele jagamisele kuuluvast kapitalist antud laenu sissenõudmise teostamine peaks antama ühele asjaomasele vallaomavalitsusele, kes siis saadud summad jagab teiste asjaosalistega. Selliseks vallaks peaks olema see vald, kuhu lähevad üle senise valla arhiiv ja jooksva asjaajamise päraldised. Samad põhimõtted tuleksid kohaldamisele ka muude jagamisele kuuluvate nõudmiste realiseerimisel ja saadud summade jagamisel.

Elarveaasta lõpuks sissenõudmata jäänud maksuvõlgade nõudmised, kui võrdlemisi ebakindlad nõudmised, antakse üle vastavale vallale maksuvõlgniku elukoha järgi ja neid varade ja nõudmiste ning kohustuste jagamisel ei arvestata.

Makstaolevad võlad, mis lasuvad teatavatel varadel, lähevad üle koos vastavate varadega, kuna lahtised üldiseks otstarbeks tehtud võlad jagatakse asjaosaliste uute valdade vahel üldise jagamisealuse järgi.

Selle juures oleks soovitatav võla tasumise korraldamise kohustus üle anda vallale, millele läheb üle senise valla arhiiv ja jooksev asjaajamine ning teised asjaosalised vallad tasuksid vastavalt võlakohustuse tähtaegadele nende kanda jäänud laenu kustutuse osad tasumist korraldavale vallale.

Nagu öeldud, omab valdade territoriaalse reformi elluviimisel reformist tingitud vallaomavalitsuste varaliste vahetõrgete lahendamine kaugeleulatuslikuma tähtsuse ja selle teostamisel esineb vägagi palju erinevaid üksikjuhte, mida praegu raske ette näha, kuid millede lahendamine ülesseatud üldpõhimõtete raamides üldiselt peaks siiski olema võimalik.

Jääb vaid soovida, et iga üksikjuhu lahendamisel püütakse igakülgselt kaaluda ja arvestada antud üksikjuhuga seosesolevaid olukordi ning asjaosaliste huvisid ja vajadusi ning et varaliste vahetõrgete lahendamine toimuks leplikus vaimus.

Vaestelastekohtu reformist.

A. Kruus.

Oleme saanud uued omavalitsusseadused ja meie elu ning tegevus hakkab nende kohaselt võtma selgemat kjuu. Veel on teostamise ajajärgus valdade territoriaalne ümberkorraldamine ja lõplikult väljatöötamata Vallavolikogude valimise seadus. Kui aga need viimasedki põhilisemad korraldused on viidud lõpule — võib meie vallaomavalitsuste elu võtta uute seaduste alusel kindla arenemissuuna ja kjuu edaspidisteks aastakümneteks. Ometi pole viimasel ajal avalikkuses (väljaarvatud P. Kirk'i kirjutised käesoleva ajakirja käesoleva aasta nr-tes) olnud lähemalt kõnet ühelt vallaomavalitsustele seni õige lähedal püsinud alalt — valla vaestelastekohtute korraldusest. Võib arvata, et küsimus tahetakse lahendada koos uue tsiviilseadustiku maksmapanemisega, kuid hea tahtmise juures poleks takistusi selleks, et reform sel alal teostatakse veel enne seda või osalt ka lahus sellest ja just koos muude vallaomavalitsuste ellu puutuvate korraldus-

tega. Nii võiksime jõuda varemalt vallaomavalitsuse alal täies ulatuses tervikliku olukorran.

Vaestelastekohtud (ehk orvukohtud), vallakohtud, aga ka hoolekandekohtud (nagu neid kõigiti seni nimetatud on ja nimetatakse) tegutsevad meil veel endise veneaegse vallakohtu jäägina. Süüdistuse, nõude ja päranduse asjad läksid 1918. a. rahu-kohtute (nüüd jaoskonnakohtute) kätte, kuna vallakohtu kätte jäi ainult hooldamiste ja eestkostete ala. Üksikasjalikumalt on eelpoolmainitud P. Kirk'i kirjutises valgustatud seda keerulist käiku, mis on teinud läbi meie valla vaestelastekohus, enne kui ta on jõudnud oma praegusesse olukorda. Sellest kirjutisest selgub, kuivõrd katkendilised on need seaduse normid ja korraldused, millel põhineb praeguse vaestelastekohtu olemus. Juba üksi sellepärast, et vanad seadused on sedavõrd katkendilised ja puudulikud, et neid kohendada ja kodifitseerida võimata —

peaks vaestelastekohtu alal antama sootuks uus seadus. Aga teisest küljest peaks teha seda ka sellepärast, et vanades seadustes on põhimõtteid ja norme, mis võisid olla küll sobivad ja kohaldatavad vallakohtule kui õigustmõistvale kohtule, mitte aga enam vaestelastekohtule kui hoolduskohtule puhul kujul, kuna viimasel ju pole õigustmõistva kohtuga kuigi palju ühiseid jooni.

Vaestelastekohtu ülesandeks on hooldamiste korraldamine, juhtimine ja järelevalve vaestelastele kuuluvate ja nõdrameelseteks, pillajateks ja teadmata äraolijateks tunnustatud isikute varanduste üle aga ka eestkostete korraldamine vaestelastele. Kokkuvõttes suurem osa tegevusest seisab just varanduste hooldamises, misjuures hooldatakse mitte ainult vaestelaste varandusi, vaid sageli ka täiskasvanute omi. Sellepärast sobiks ka senise nimetuse „vaestelastekohus“ asemele paremini nimetus „hoolduskohus“ kuna see kõige laiemalt iseloomustab kohtu ülesandeid ja tegevust. Hoolekande teostamisega selle sõna tavalises mõttes pole asutise tegevusel miskit ühist, mispärast nimetus „hoolekandekohus“ ei võiks leida tarvitamist.

Tähelepanekute kohaselt peab hoolduskohtu tegevuses iga üksiku pärandusvara hooldamisel pidama kõige olulisemaks momendiks hooldatavale varandusele hooldajate määramist. Et hooldajate määramine võiks toimuda kõigiti õnnestunult, aga ka, et ka paljude muude küsimuste lahendamine võiks kohtul olla kõigiti edukas — selle üheks tähtsamaks eeltingimuseks peab pidama seda, et kohtul oleks hea kohapealsete inimeste, nende omavaheliste vahelkordade ja üldiste olude tundmine, mispärast ei saa ühineda seisukohaga, et võidaks määrata mitme valla peale kokku ainus elukutseline hoolduskohtunik, kes tegutseks kas sootuks üksikkohtunikuna või koos kaasistujaga sellest vallast, kust asi kohtus arutusel. Viimasegi mooduse puhul tuleks hoolduskohtunikul peamiselt arvestada ainult ühe kaasistuja andmetega ja arusaamisega arutatavast küsimusest. Aga ka sellepärast peaks hoolduskohtud jääma vallavalitsuste juurde, et nad oleksid rahvale lähemal ja kergemalt kättesaadavad. Lõpuks läheks kutselise hoolduskohtuniku ülalpidamine kallimaks, kui seda on vallavalitsuste juures töötavate kollegiaalsete kohtuliikmete päevarahad — muidugi kui kohut tahetakse vallavalitsuse juures rakendada tegevusse minimaalsete kulutustega. Kuid kulutuste arvestusest veel kord hiljem.

Teatavasti on linnades hoolduskohtute esimeesteks oma ametipoolset linnapead või linnavanemad. See moodus oleks ka väga hästi kohaldatav valdades. Eks ole ju vallavanem vallas selleks isikuks, kel peaks olema rahva silmis kaalu ja usaldust, mis omadused on nõuetavad ka hoolduskohtu esimehelt. Vallavanemal on inimestega sagedane kokkupuutumine ja selle tõttu ta tunneb inimesi ja olukorda vallas kõige lähemalt. Ta aga on ka alati kindlatel päevadel ja tundidel vallamajas rahvale kättesaadaval. Arvamine, et hoolduskohtu esimehe ülesanded võiks vallavanemat kui ametnikku, kes töötab vallavanemana oma kutsetöö kõrval, üleliigselt koormata, ei saa pidada paika, sest et töö hoolduskohtu esimehena pole iseenestast kuigi suur ja pealegi saab seda tööd mõnes osas panna kohtu abiesimehe peale. Neil põhjustel võiks hoolduskohtu reformi puhul võtta kaalumisele põhimõtte, et vallavanem oma ametipoolset peaks olema ühtlasi valla hoolduskohtu esimeheks.

Et vallavolikogul kui vallaomavalitsuse esinduskogul oleks võimalus hoolduskohtu moodustamisel oma sõna kaasa rääkida, peaks kohtu abiesimehe ja ühe liikme valimine toimuma vallavolikogu poolt. Abiesimehe ülesanneteks oleks kohtu esimehe asendamine selle äraolekul, samuti toimetaks abiesimees varanduste üleskirjutused ja oleks muudel ametisõitudel kohtuasjus vallas ja ka väljaspool valda. Viimatimainitud ülesandeid (väljaarvatud kohtu esimehe asendamine) võidaks panna ka kohtuliikme peale kohtu äranägemisel. Lõpuks oleks üheks kohtuliikmeks oma ametipoolset vallasekretär, kes aga oleks ühtlasi samaaegselt ka kohtu sekretär. Sarnaselt saaksime kõigest kahe valitava liikme juurdeõmbamisel juba neljaliikmelise kohtu koosseisu. Kuid kohus võiks olla ka otsusvõimne kolme liikme koosolemisel, kui nende hulgas on kas kohtu esimees või tema abi (või nad mõlemad) ja kohtu sekretär. Nii nelja- kui ka kolmeliikmelises koosseisus kohus juba suudaks võtta seisukohad, mis poleks enam juhuslikud mõne üksiku kohtuliikme isiklikkude muljete või arvamiste tõttu ja mis seega ka peaksid vajalisel määral kindlustama küsimuse lahendamisel langetatava otsuse erapooletuse ja küpsuse. Ja „kui arvesse võtta, et hoolekandekohtu ülesandeks ei olegi mingi väga keeruline ja vaieldavate juriidiliste probleemide lahendamine, vaid ainult vaidlematuid seaduses ettenähtud õigusi alal hoida ja kaitsta, mis muuseas seisab eestkostjate ja hooldajate määramises ja nende järele val-

vamises, siis tundub, et sellega tuleks toime väga hästi" (P. Kirk'i väide) hoolduskohus ülemaltoodud koosseisus, mispärast ei tarvitseks luua eriasutist üksik-hoolduskohtuniku näol, pealegi kui viimasel kohapealt kaugel elades oleks raske, kui mitte täiesti võimatu, teostada hooldamiste järelevalvet.

Käesoleva aasta veebruarikuul oli Harjumaal 38. hoolduskohtus 2192 jooksvat akti. Kui arvestame, et valdade reformi tagajärjel hoolduskohtute arv Harjumaal langeb umbes 25-le, siis jääks igasse hoolduskohtusse umbes 90 jooksvat akti. Ühes 1000 elanikuga Harjumaal vallas on pooleli 25 jooksvat akti ja alustatavate aktide arv on juba püsivalt olnud igal aastal 2—3 (5. aastaga alustatud 13 akti). Kuna Harjumaal on 89.000 elanikku — siis analoogia põhjal peaks oletama, et Harjumaal tekib igal aastal umbes 220 uut akti, mis teeks iga hoolduskohtu kohta umbes 9 uut toimetust aastas. Nende 9 toimetuse sisseseadmiseks ja pooleli olevate asjade korraldamiseks ei võiks hoolduskohtul olla tarvis pidada aastas 24 koosolekut, nagu seda arvab P. Kirk, vaid kõige äärmisel juhul koosolekute arv võiks piirduda koguni kas või 9-ga. Näiteks on peetud eelnimetatud tuhande elanikuga vallas 5. aasta jooksvat vajaduse kohaselt kokku kõigest 22 kohtuistungit, misjuures on olnud paiguti koguni kaks koosolekut kuus, samast aga istungite vaheaeg on olnud üle poole aasta. Kõik asjad on aga otsustatud laskmata ühelgi avaldusel järjekorras oodata üle 2 nädala.

Kuigi hoolduskohtu ringkonda kuuluvate elanikkude arv oleks eeltoodud tuhandest kas või neljakordne, võib ikkagi oletada, et istungite arv ei tarvitseks tõusta üle 12 aastas. Kui nüüd arvestame igale kohtuliikmele (ka sekretärile) igalt istungilt tasu kas või 5 krooni (P. Kirk'i järgi 3 kr.), siis saame kohtuliikmete aastase tasu summaks ($5 \times 4 \times 12$) 240 krooni. Vallasekretärid peaksid 5-kroonise tasuga koosolekult leppima, sest seni on 38 Harjumaal hoolduskohtust leppinud 12 vallasekretäri-kohtukirjutajat sellega, et nad kohtukirjutajana eritasu pole üldse saanudki. Kui P. Kirk arvestab üksik-hoolduskohtuniku aastase ülevõlpidamise kulu 3600 kroonile, siis sarnase hoolduskohtuniku piirkonda, kui ta võiks oma odavuselt küünida vallakohtu tasapinnani, peaks kuuluma 15 (loe: viisteist) 2—3000 elanikuga valda, tähendab maakonna peale võiks olla määratud 1—3 hoolduskohtunikku, olenedes maakonna suuruselt. Sarnane küsi-

muse lahendus aga ei võiks enam üldse tulla arvesse.

Hoolduskohtu kantseleikulud ei ole üldse nimetamisväärased. Nii on tuhande elanikuga valla hoolduskohtust 5-aastase tegevuse jooksul väljasaadetud ja väljaantud üldse 65 kirjavahetust ja tunnistust. Kuna tunnistuste puhul polegi kantud postikulu, siis on kirjavahetuse kulu sedavõrd vähene, et tema arvestamine erikuluna kaotab üldse mõtte. Hoolduskohtu asjaajamine võiks toimuda samas korras, nagu toimub asjaajamine perekonnaseisumeti alal. Sellepärast oleks ka loomulik, et vallavalitsuste eelarvest kaotataks erikulud vallakohtu peale. On ju väga tülikas ja raske igal kuul hakata selgitama postiraamatu järele, kas üldse või mitu kirja on väljastatud vallakohtu alal, samuti palju tarvitatud ümbrikke ja paberit või kuipalju ostetud mõnesuguseid plankette. Vallakohtunikkude päevarahad aga võidakse võtta kulude eelarve 1 ptk. vastava eripunkti alla.

Hoolduskohtud töötavad praegu jaoskonnakohtute järelevalvel, kohtu koosseisu aga kinnitab veel erikorras ametisse ringkonnakohus. Oleks järelevalve enda huvides, kui edaspidi kohtud alluksid järelevalve korras maavalitsustele ja Siseministeeriumile. See võimaldaks tihedamat kontakti hoolduskohtute tegevuse ja järelevalveasutise vahel, aga järelevalve teostamine oleks koos muu vallavalitsuse asjaajamise revideerimisega korrapärasem ja vähem tülikas. Kohtu koosseisu võiks aga ametisse kinnitada ainult maavanem. Senigi on ta seda teinud vastava vallavolikogu otsuse kinnitamise näol — ringkonnakohus aga vist kunagi ei ole kohtu koosseisude kinnitamisel asjale endale kuigi suurt tähelepanu osutanud.

Kui jaoskonnakohtud oleks vabastatud hoolduskohtute järelevalve teostamisest, võiks ka muuta edasikaebe korda valla hoolduskohtute määruste peale, kohaldades seda tavalisele administritiivkohtu edasikaebe korrale, jättes ära vaid kohtunikutasu. Nii võiks olla edasikaebe esimeseks instantsiks jaoskonnakohus, teiseks aga juba Riigikohus. Kui jaoskonnakohus peab administratiivkohtuna sageli arutama küllaltki keerulisi asju mitmelt alalt, ei ole põhjust kahtlusteks, et ta oma ülesandeid valla hoolduskohtu edasikaebe asutisena küllalt rahuldavalt ei võiks täita. Asja otsustamine jaoskonnakohtus edasikaebe korras oleks hoolduskohtule endale aga ka kodanikule lähemal ja kollegiaalne ringkonnakohus vabaneks nii mõnestki pisiasja arutamisest. Asja otsustamine võidaks ka oma kiiruselt.

Ka võiks veel viia jaoskonnakohtu kinnitamisele vähemalt need valla hoolduskohtu määrused, mis lubavad hooldatavat vara koormata võlaga kuni 1000 kroonini. Sarnaseid koormamisi tuleb väga sageli ette, nad on oma iseloomult lihtsad ja süütud toimingud ning nende igakordne ringkonnakohtusse kinnitamisele saatmine on jällegi üleliigne kollegiaalse kohtu koormamine, mille juures aga asjade käik kujuneb aeglaseks.

Teine, juba sootuks kaugemale ulatuv variant hoolduskohtu tegutsemise ja järelevalve alal oleks sarnane, et ülemlaotodu puhul jaoskonnakohtu asemele astuks igal juhul maavalitsus. Aga kõik ju on olnud sellest, kumbale põhimõttelisele seisukohale asutakse: kas tunnistatakse hoolduskohus kohapealse omavalitsuse organiks või — omaette kohtualaliseks asutiseks. Esimesel juhul tuleks hoolduskohus võimalikult lähedalt si-

duda vallavalitsusega, maavalitsusega ja Siseministeeriumiga — teisel juhul aga peaks kogu kohtu tegevus saama eeskirjad ja juhised Kohtuministeeriumilt ringkonnakohtute ja jaoskonnakohtute kaudu. Arvan aga, et nii rahva kui ka kohtute huvides oleks see, kui hoolduskohus tunnistatakse omavalitsuse asjaks.

Eeltoodud mõtete kohaselt peaks hoolduskohtu reformi teostamine kuuluma Siseministeeriumi ülesannetesse. Uues tsiviilseadustikus esinevad küll õiguslikud normid, mis jäävad edaspidi aluseks hoolduskohtute tegevuses iga üksikjuhu lahendamisel — hoolduskohtu enda moodustamine ja olemuslaad tuleks aga määrata kindlaks eriseadusega. Selle eriseaduse kokkukõlastamises tsiviilseadustikuga ei peaks ehk Siseministeeriumi ja Kohtuministeeriumi vahel kerkima esile erilisi ülesaamatuid raskusi.

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus nr. 43. Kooli teenija pensioniõiguslikkusest ja lasteabirahast. Kooli teenija amet on ühendatud kooli talu rentniku kohustustega. Rahalist tasu on määratud 5 kr. kuus. Vahepeal on kooli hoolekogu kooli teenijaks määranud kooli talu rentniku naise, kes soovib saada laste abiraha. Lapsi on 6.

Kas on kooli talu rentniku naisel laste abiraha saamise õigust, kuna perekonna toitja on mees ja naine on ainult perekonna liige. Perekonna peamiseks ülalpidamise allikaks ei ole mitte kooliteenija tasu, vaid maapidamine. Kas niisuguse palgaga kooliteenija on pensioniõiguslik?

Vastus: Vallaseaduse (RT 1937, 310 ja 1938, 37, 336) § 96 järgi vallaomavalitsuse pensioniõiguslikud teenijad on õigustatud saama vallaomavalitsuselt ka arstiabi ja lasteabiraha ühistel alustel riigiteenijatega. Pensioni seaduse (RT 1936, 76, 619) § 1 p. 7-ga on määratud selle seaduse alla kuuluvateks ja § 9 kolmanda ja neljanda lõikega tunnustatud pensioniõiguslikkudeks omavalitsuste asutiste ja ettevõtete teenijad neil ametikohtadel, millede tasu normeeritakse kuuviisi või pikema ajajärgu alusel. Pensioni seaduse alla kuuluvateks ei tunnustata sama seaduse § 2-ga neid isikuid, kelle teenistus asutises või ettevõttes loetakse kõrvaltöök. Vabariigi Valitsuse poolt antud Nimestikus isikute kohta, kelle teenistus Pensioni seaduse põhjal loetakse kõrvaltöök (RT 1937, 60, 529), muu seas I osa p. 1-ga loetakse kõrvaltöök ka selline teenistus, mis asutises või ettevõttes vähemalt kolmel tööpäeval nädalas kestab alla nelja

tunni ööpäeva kohta, kui sealjuures selline teenija ei kuulu ka asutise või ettevõtte alaliste teenijate või tööliste koosseisu. Kui kooliteenijaks on palgatud kooli talu rentniku abikaasa, kelle peategevuseks on talu talitus ja kelle teenistus koolis vähemalt kolmel tööpäeval nädalas kestab alla nelja tunni ööpäeva kohta (palga suurusel ei ole sellejuures tähtsust), siis võiks selline teenistus lugeda kõrvaltöök ja pensioniõigusetuks ning sellisele teenijale keelduda lasteabiraha maksmast.

Kuid tuleb kahelda, kas selline keeld osutub õigeks ja administratiivkohus jätab ta jõusse, kui selle peale kaevatakse. Sest, nagu s. a. „Maaomavalitsuses“ nr. 5 vastuses küsimusele nr. 30 juba seletatud, Avalikkude algkoolide seaduse (RT 1931, 46, 348) § 56 ja 66 järgi algkooli teenija kuulub kooli ametiisikute koosseisu ja igal algkoolil peab teenija olema, kelle teenistus eeltähendatud Nimestikus kõrvaltööde kohta III osas ei ole otselt loetud kõrvaltöök. Riigiteenijate lasteabiraha seaduse (RT 1936, 93, 735) § 10 järgi lasteabiraha on kohustatud maksuma see asutis, kes maksab palga abirahaõiguslikule lapsevanemale, ühe lapsevanematest erateenistuses olemine ei takista riigiteenistuses olevat lapsevanemat lasteabiraha saamist. Samadel alustel kui riigiteenijad on ka vallaomavalitsuste teenijad õigustatud lasteabiraha saama.

Küsimus nr. 44. Vahialuste edasisaatmisest. Kas vallavalitsus võib keelduda vastuvõtmast vahialust, kes on saadetud temale naaber-vallavalitsuse poolt tapi korras edasisaatmiseks? Millisel alusel ja mil-

liste juhiste järgi vallavalitsus peab vahialuseid edasi toimetama?

Vastus: Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) § 10 p. 17 kohustab vallaomavalitsust ehitama ja pidama korras ruume vahistatute ajutiseks kinnihoidmiseks, valvama vahistatuid ja neid edasi saatma. Samuti kohustab sama seaduse § 171 kogukonnaksu maksnikke ja kinnisvarade valdajaid andma küüte seadustes ettenähtud juhtudel ja saatma edasi tapikorras edasitoimetatavaid isikuid juhtudel, kui see vastavates eriseadustes ei ole korraldatud teisiti. Nende eeskirjade tõttu vallavalitsusel ei ole õigust keelduda vastuvõtmast vahistatut, kes on saadetud temale edasitoimetamiseks naabervallavalitsuse poolt.

Küll võib aga üldiselt kahelda ja vaielda, kas vallavalitsused on kohustatud tapikorras edasi saatma igat liiki vahistatuid ja tegema seda tasuta?

Sellisteks kahtlusteks annab põhjust esiteks Vallaseaduse eeltoodud § 171 teine lõige, mis kohustab kogukonnaksu maksnikke ja kinnisvarade valdajaid tapikorras edasitoimetatavaid isikuid saatma edasi juhtudel, kui see vastavates eriseadustes ei ole korraldatud teisiti. Kriminaalkohtupidamise seadustiku (RT 1934, 89, 720) §-idega 675 ja 676 on aga kinnipidamiskaristusele mõistetud isikute toimetamine vangiasutisse pandud politseile. Järelikult, see on korraldatud teisiti ega ei võiks kuuluda valdade kohuseks. Valdade kohuseks peaks kuuluma muude vahistatud isikute tapikorras edasitoimetamine, mis ei ole korraldatud teisiti.

Teiseks, Kütide seaduse (RT 1926, 32, 51) § 6 määrab kõik kütid maksulisteks. Vallaseadusega on tapikohustuse täitmine pandud küll valdadele, samuti nagu see oli valdade kohuseks endise veneaegse Kogukondlikkude koormatiste seaduse alusel, kuid ei ole konstateritud, et see peaks toimuma tasuta. Nii nagu vene ajal vahistatute kütide eest tasu maksmine oli korraldatud eriseadusega, samuti korraldab selle ka nüüd Kütide seadus. Kuna asutised, kuhu vahistatud saadetakse, asuvad suuremates keskustes, siis koormab tapikohustus eriti neid valdu, kes asuvad keskuste läheduses ja peavad paljudest kaugematest valdadest vahistatuid vastuvõtma ning keskohta edasi toimetama. Tapikohustuse eest tasu maksmine reguleeriks õiglasemalt selle kohustuse täitmise valdade vahel.

Vahistatute edasitoimetamine toimub veneajast päritud kombel: iga vallavalitsus saadab vahistatu oma vallamajast järgmise teeäärse naabervallamajani kuni lõpupunkti jõudmiseni. Uusi juhiseid vahistatute saatmise ja üldse tapikohustuse täitmise kohta antud ei ole.

Esildatud asjaolude tõttu Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatus esines Siseministeeriumile ettekan dega: 1) vabastada vallad kinnipidamiskaristusele mõistetud isikute vangiasutisse toimetamisest, mis on pandud politseile; 2) maksta valdadele endistviisi riigisummadest tasu tapikohustuse täitmise eest riigiasutiste ülesannetel; 3) anda kindlad juhised vahistatute edasisaatmise ja üldse tapikohustuse täitmise korra kohta. Lahendust ei ole seni veel saadud.

Kuigi nüüd kinnipidamiskaristusele mõistetud isikute valdade kaudu tapikorras edasitoimetamise vastu võib vaielda, siiski ei või vallad selle kohustuse täitmisest keelduda, seni kuni nad sellest kohustusest pole vabastatud ja see on korraldatud teisiti. Sest, Vallaseaduse § 10 p. 18 järgi vallavalitsus on kohustatud täitma koha peal riigi- ja omavalitsusasutiste korraldusi; ta võib administratiivkohta korras (RT 1919, 10, 23; 1929, 16, 110; 1932, 17, 127 ja 1934, 29, 257) taotleda küll korralduste tühistamist, kui neid õigeks ei pea, kuid ei või jätta neid täitmata senikaua kuni nad ei ole tühistatud.

Küsimus nr. 45. Erateedest. Kas maakorraldusega rajatud heinamaa tee, mis läbipääsuks kõigile vaba ja mille ääres asub ainult üks majapidamine, loetakse Maanteede seaduse § 65 kohaselt erateeks või sama sead. § 4 kohaselt erakulul ehitatavaks ja korraspeetavaks avalikuks erateeks ja kas sarnase tee korrashoiu kohustus kuulub asjaosaliste vahel jaotamisele Maanteede sead. § 22 või 86 alusel?

Vastus: Maanteede seaduse (RT 1928, 48, 295) eeskirjade järgi erateed jagunevad kahte liiki: 1) erakulul ehitatavad ja korraspeetavad avalikud teed ja jalgteed, milliste iseloom kui ka ehitamine ja korraspidamise viis on nähtud ette §-is 4, millised teed määrab § 5 neljanda lõike alusel vallavolikogu vallavalitsuse ettepanekul ning milliste korraspidamise kohustuse täitmist korraldatakse § 22 järgi; 2) erateed, milliste avamine ja kasutamine toimub § 65—85 ja 88 ning korraspidamise § 86 ja 87 ettenähtud korras ja alustel. Maanteede seaduse eeltähendatud paragrahvidest järeldub: Kui maakorraldusega rajatud heinamaa tee on vallavalitsuse ettepanekul vallavolikogu otsusega määratud erakulul ehitatavaks ja korraspeetavaks avalikuks teeks, siis on ta see ja sellise tee korraspidamine peab toimuma Maanteede seaduse § 22 eeskirjade kohaselt. Ei ole aga see tee vallavolikogu otsusega määratud erakulul ehitatavaks ja korraspeetavaks avalikuks teeks, siis ei ole ta see ka mitte, vaid on eratee, mis kuulub korraspidamisele sama seaduse § 86 ja 87 eeskirjade järgi.

Vastutav toimetaja: A. Loorits. Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Trükikoda J. Roosileht & Ko Tallinn, Lühike jalg 4.